

Одержання заевтектоїдної сталі без структурно-вільного цементиту при кристалізації

Д. С. Козак, кандидат технічних наук

Фізико-технологічний інститут металів та сплавів НАН України, Київ

Показано, що при комплексному сфероїдизуючому модифікуванні лігатурою Fe₆₃Ni₃₀Mg₇ та інокулятором Fe₂₀Si₆₀Ba₂₀ забезпечується формування включень графіту кулястої форми зі ступенем його сфероїдизації більше 90 % без структурно-вільного цементиту при кристалізації.

Графітізовані залізобуглецеві сплави знаходять широке застосування у сучасному машинобудуванні. До таких сплавів відносяться не тільки чавуни, а й графітізовані заевтектоїдні сталі з вмістом вуглецю 1,3 – 2,0 %, що характеризуються високими показниками механічних і службових характеристик.

Згідно діаграми рівноважного стану залізо-вуглець структура литої заевтектоїдної сталі складається з перліту та структурно-вільного цементиту. Традиційно графітізовану сталь одержують високотемпературним відпалом заевтектоїдної сталі. У процесі відпалу структурно-вільний цементит розкладається і в структурі формуються включення графіту компактної форми. Внаслідок утворення при кристалізації цементиту можливості застосування такої технології обмежуються виготовленням з такої сталі виливків відносно простої конфігурації [1 – 4]. Графітізовану сталь використовують як антифрикційний матеріал для роботи в умовах значних питомих навантажень (втулки, вкладиші підшипників та ін.) У практиці застосовують низькокремністі графітізовані заевтектоїдні сталі з вмістом 0,70 % – 1,25 % Si [5, 6].

На сьогодні ведеться пошук нових технологічних рішень, які б дозволили у процесі кристалізації виливків заевтектоїдної сталі забезпечити формування графітної фази та запобігти утворенню структурно-вільного цементиту [7, 8]. Це дозволить виготовляти з графітізованих заевтектоїдних сталей виливки складної конфігурації, включаючи корпусні. Відповідно усувається операція енергоємного відпалу для розкладу цементиту, що підвищить рентабельність виробництва.

Мета роботи полягала у визначенні параметрів процесу модифікування, які забезпечують кристалізацію заевтектоїдної сталі з формуванням графіту кулястої форми без утворення структурно-вільного цементиту.

Плавки проводили у лабораторній індукційній електропечі ИСТ-0012 з кислото футеровкою. Використовували наступні шихтові матеріали: відходи сталі Ст. 2 та Ст. 3, відходи трансформаторної сталі та стружку графітових електродів. В якості сфероїдизуючого модифікатора використовували лігатуру Fe₃₀Si₅₅Mg₇Ca₂RE₄, а сфероїдизуюче модифікування лігатурою Fe₆₃Ni₃₀Mg₇ проводили спільно з лігатурою (інокулятором) Fe₂₀Si₆₀Ba₂₀. Хімічний склад сталі після модифікування знаходився у межах (мас. частка, %): 1,40 – 1,60 С, 2,30 – 2,70 Si, 0,15 – 0,25 Mn, 0,012 – 0,014 S, 0,020 – 0,030 P, 0,025 – 0,040 Mg. Температура випуску металу з печі складала

1560 – 1600 °С. Для вивчення впливу модифікування на структуроутворення заевтектоїдної сталі в сирих піщано-глинистих формах відливали стандартні клиноподібні проби з товщиною стінок 5, 10, 15 мм. Швидкість охолодження їх складала, відповідно, 1,20, 0,60, 0,30 °С/с. Мікроструктуру досліджували на мікроскопі МИМ-9. Мікротвердість визначали на приладі ПМТ-3 при навантаженні 20 г.

Встановлено, що при модифікуванні лігатурою $\text{Fe}_{30}\text{Si}_{55}\text{Mg}_7\text{Ca}_2\text{RE}_4$ в кількості 0,3 % від маси розплаву в структурі виливків з товщиною стінки 15 мм формується як куляста форма графіту, так і вермикулярна (рис. 1 а). При витраті лігатури 0,7 % частка кулястого графіту підвищується і складає 70 – 80 % від загального вмісту графітних включень (рис. 1 б). З підвищенням кількості лігатури $\text{Fe}_{30}\text{Si}_{55}\text{Mg}_7\text{Ca}_2\text{RE}_4$ до 1,5 % та відповідним підвищенням кількості введенного магнію в розплав у структурі сталі формується як кулястий графіт, так і структурно-вільний цементит (рис. 1 в). Включення кулястого графіту знаходяться поряд з цементитом, який утворився в міждендритних об'ємах у процесі кристалізації сплаву.

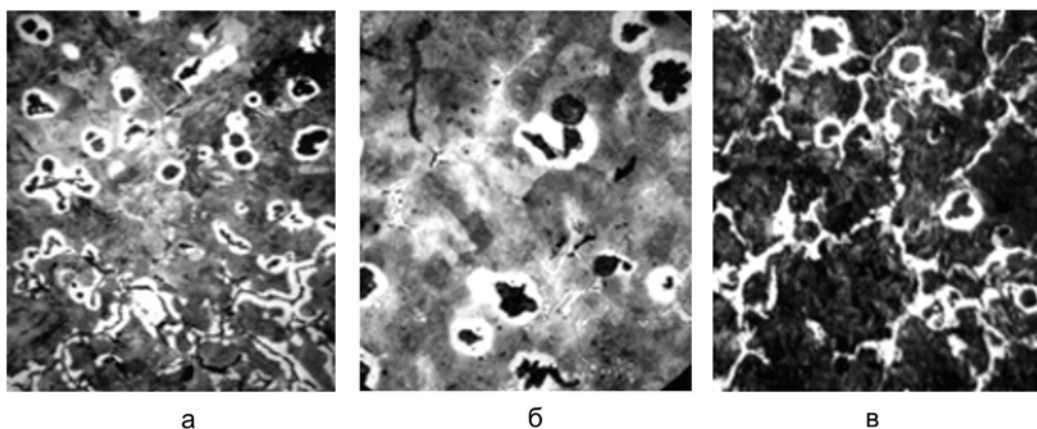

Рис. 1. Мікроструктура заевтектоїдної сталі в залежності від витрат лігатури $\text{Fe}_{30}\text{Si}_{55}\text{Mg}_7\text{Ca}_2\text{RE}_4$. а – 0,3 %, б – 0,7 %, в – 1,2 %. x 200.

Модифікування заевтектоїдної сталі лігатурою $\text{Fe}_{63}\text{Ni}_{30}\text{Mg}_7$ та графітізуючим модифікатором $\text{Fe}_{20}\text{Si}_{60}\text{Ba}_{20}$ в кількості 0,5 – 1,0 % та 0,7 %, відповідно, показало, що в мікроструктурі виливків товщиною 15 мм поряд з включеннями цементиту (8 – 12 %) сформувались включення кулястого графіту (рис. 2 а, б). У виливках з товщиною стінок 5 і 10 мм процес графітізації не спостерігався.

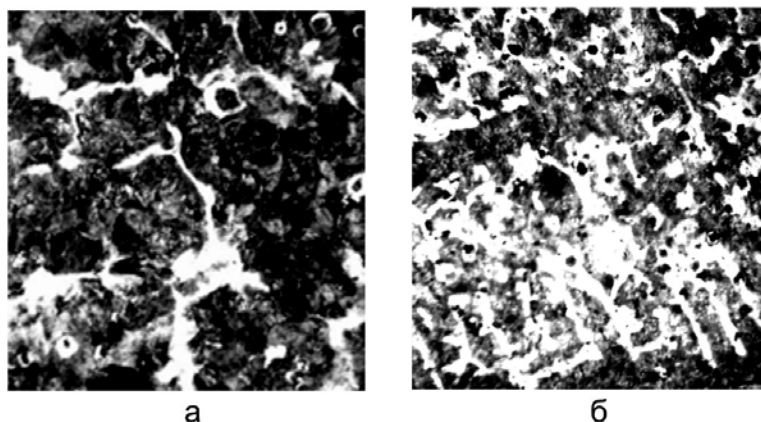

Рис. 2. Мікроструктура модифікованої заевтектоїдної сталі. а – 0,5 % $\text{Fe}_{63}\text{Ni}_{30}\text{Mg}_7$ + 0,7 % $\text{Fe}_{20}\text{Si}_{60}\text{Ba}_{20}$, б – 1,0 % $\text{Fe}_{63}\text{Ni}_{30}\text{Mg}_7$ + 0,7 % $\text{Fe}_{20}\text{Si}_{60}\text{Ba}_{20}$. x 200.

Незважаючи на наявність цементитної фази (рис. 3 а) у мікроструктурі заевтектоїдної сталі, вплив лігатури Fe63Ni30Mg7 на формування кулястого графіту виявляється більш ефективним, ніж при модифікуванні лігатурою Fe30Si55Mg7Ca2RE4. В діапазоні її вмісту від 0,5 % до 1,0 % не утворюється вермикулярний графіт, ступінь сфероїдації графіту більше 85 % (рис. 3 б).

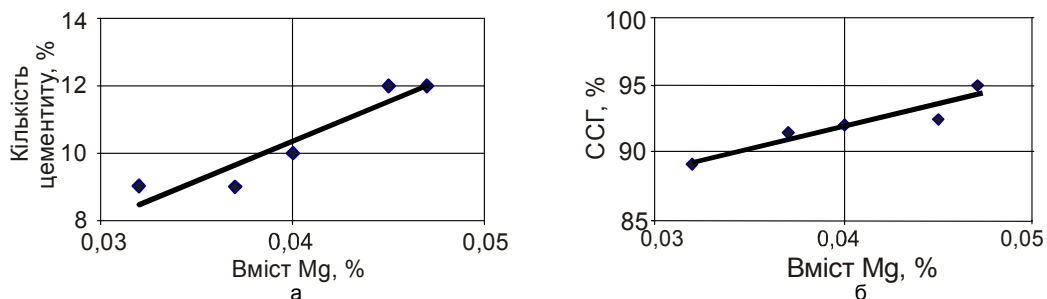

Рис. 3. Вплив вмісту магнію на кількість цементиту (а) та ступінь сфероїдації графіту (б).

Зменшення витрати лігатури Fe63Ni30Mg7 до 0,7 % та підвищення частки графітізуючого модифікатора Fe20Si60Ba20 до 1,5 % запобігає утворенню цементиту в структурі сталі та сприяє формуванню графіту кулястої форми зі ступенем його сфероїдації (ССГ) більше 90 %. За таких умов були одержані виливки заевтектоїдної сталі з кулястим графітом з товщиною стінок від 5 до 15 мм (рис. 4 а, б). Структура металевої основи виливків складалась з перліту (96 – 98 %) та фериту. Твердість знаходилась у межах 302 – 321 НВ, 260 – 270 НВ та 235 – 250 НВ для виливків з товщиною стінки 5, 10, 15 мм, відповідно.

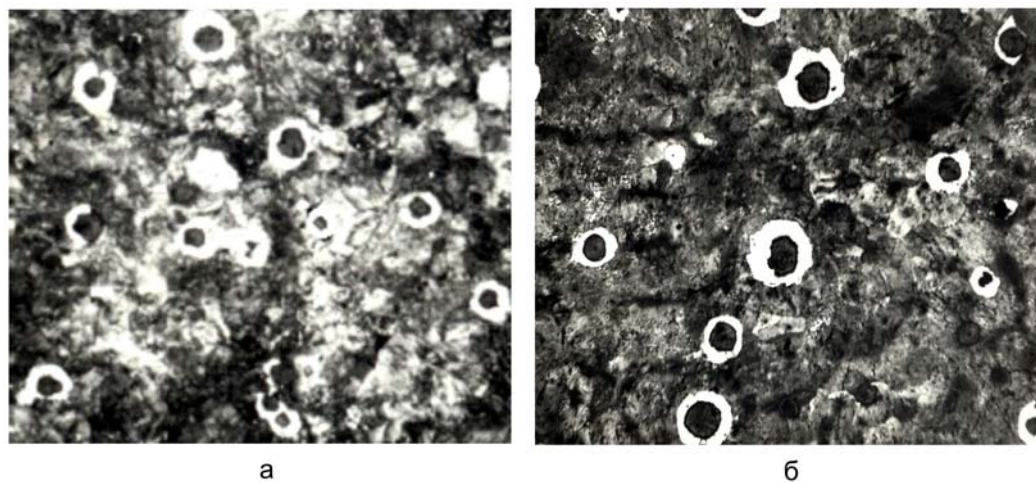

Рис. 4. Мікроструктура виливків з товщиною стінок 5 мм (а) та 15 мм (б) зі сталі, модифікованої, відповідно, 0,7 % лігатурою Fe63Ni30Mg7 та 1,5 % лігатурою Fe20Si60Ba20. x 200.

Визначення мікротвердості дозволило ідентифікувати фази у структурі заевтектоїдної сталі, модифікованої 0,7 % Fe30Si55Mg7Ca2REM4 та 0,5 % Fe63Ni30Mg7 + 0,7 % Fe20Si60Ba20. Так, у діапазоні мікротвердості 1999 – 2360 МПа фаза ідентифікується як ферит (Ф) (рис. 5 а), у діапазоні 14170 – 19780 МПа – фаза ідентифікується як цементит (Ц) (рис. 5 б). В даній роботі мікротвердість евтектоїдної

суміші, яка відрізняється від діапазону 2440 – 2750 МПа (мікротвердість перліту), ідентифікується як продукт розпаду аустеніту (ПРА). Продукти розпаду аустеніту ідентифіковані як троостит із мікротвердістю 4470 – 4870 МПа та бейніт 5320 – 5580 МПа (рис. 5 а, б).

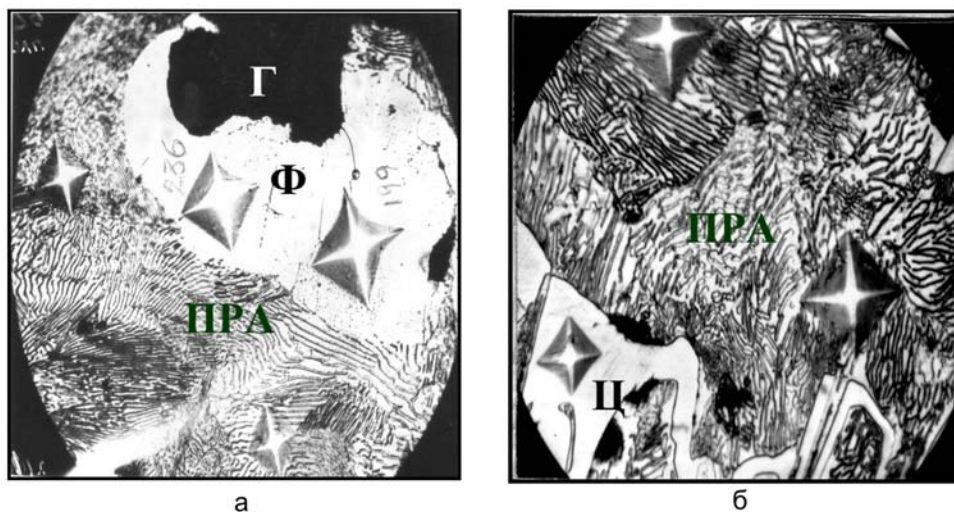

Рис. 5. Мікротвердість структурних складових металевої основи модифікованої заевтектоїдної сталі. а – ферит навколо кулястого графіту та продукти розпаду аустеніту, б – цементит та продукти розпаду аустеніту. $\times 1260$.

Таким чином, застосування лігатури $\text{Fe}_{30}\text{Si}_{55}\text{Mg}_7\text{Ca}_2\text{RE}_4$ в кількості до 1,0 % від маси розплаву призводить до формування як кулястого, так і вермикулярного графіту та переважно перлітної металевої основи. З підвищенням вмісту лігатури до 1,5 % в структурі графітізованої заевтектоїдної сталі формується кулястий графіт та структурно-вільний цементит. Найбільш ефективним є модифікування розплаву лігатурами $\text{Fe}_{63}\text{Ni}_{30}\text{Mg}_7$ та $\text{Fe}_{20}\text{Si}_{60}\text{Ba}_{20}$, яке дозволяє одержати в процесі кристалізації заевтектоїдної сталі графіт кулястої форми (ССГ більше 90 %) та запобігти утворенню структурно-вільного цементиту в її структурі.

Література

1. Патент JP 5082460, IPC C22C37/04; C22C38/00; C22C38/56. Spheroidal graphite cast steel of high strength / Suzuki Masami. – Оpubліковано 18.04.95.
2. Авторское свидетельство SU1030416, IPC C22C38/12; C22C38/12. Графитизированная сталь / М.И. Карпенко, П.Н. Радков. – Оpubліковано 23.07.83.
3. Патент EP0668365, IPC C22C38/00; C22C38/02; C22C38/04. Graphitic steel compositions / James Brusso, George Matthews. – Оpubліковано 23.08.95.
4. Вязников Н. Ф. Легированная сталь. – М.: Металлургиздат, 1963. – 271 с.
5. Осташ О.П., Волчок І.П., Колоділкін О.Б. Структура та опір руйнуванню залізовуглецевих сплавів. – Львів: НАНУ, ФМІ ім. Г.В. Карпенка, 2001. – 270 с.
6. Гудремон Э. Специальные стали. Том 1. – М.: Металлургиздат, 1959. – 532 с.
7. Бубликов В.Б. Модифицированная заэвтектоидная сталь с шаровидным графитом // Процессы литья. – 2002. – № 2. – С. 22 – 27.
8. Бубликов В.Б. Высокопрочному чугуна – 60. // Литейн. пр-во. – 2008. – № 11. – С. 2 – 8.

Одержано 20.09.10

Д. С. Козак

Получение заэвтектоидной стали без структурно-свободного цементита при кристаллизации

Резюме

Показано, что при комплексном сфероидизирующем модифицировании лигатурой Fe₆₃Ni₃₀Mg₇ и инокулятором Fe₂₀Si₆₀Ba₂₀ обеспечивается формирование включений графита шаровидной формы со степенью его сфероидизации больше 90 % без структурно-свободного цементита при кристаллизации.

D. S. Kozak

Development of hypereutectoid steel without structurally-free cementite at crystallization

Summary

It is found that at complex spheroidizing modifying by Fe₆₃Ni₃₀Mg₇ ligature and inoculation by Fe₂₀Si₆₀Ba₂₀, the formation of nodular graphite inclusions with nodularity exceeding 90 % and a structurally-free cementite structure at crystallization is obtained.

УДК 621. 762

Структура та властивості спечених марганцевих сталей з різним вмістом вуглецю

Г. А. Баглюк, доктор технічних наук

Л. О. Сосновський, кандидат технічних наук

Інститут проблем матеріалознавства ім. І. М. Францевича НАН України, Київ

Наведено результати дослідження властивостей спечених марганцевих сталей, отриманих з використанням мідьвміщуючих феромарганцевих лігатур, залежно від вмісту у вихідній шихті лігатури (3 – 10 %) і графіту (0 – 1,0 %) та температури спікання. Показано, що збільшення вмісту лігатури і графіту в шихті призводить до підвищення характеристик міцності спеченого матеріалу. Твердість спеченої сталі підвищується із введенням вуглецю тільки для сталей з мінімальним вмістом лігатури (3 %), а у випадку підвищених концентрацій лігатури (7 і 10 %) вплив вмісту графіту на твердість значно знижується. З підвищенням концентрацій лігатури твердість спечених сплавів збільшується для всіх температур спікання та концентрацій графіту в шихті. Відмічено суттєву залежність характеру взаємодії лігатури з матеріалом основи від вмісту вуглецю.

Останнім часом набувають широкого застосування для виготовлення виробів конструкційного призначення спечені сталі, леговані марганцем [1 – 4]. Для введення марганцю в шихту при одержанні спечених марганцевих сталей